

<https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-11>

УДК 101 : [808.5 + 004]

Олександр Макаров

AMBIGUÏTÉ ПОСТІСТИНИ: ВІД МОДАЛЬНОЇ ВЛАДИ ДО НЕСТАБІЛЬНОСТІ МОЖЛИВОГО

Дослідження розробляє концептуальну рамку *ambiguïté* постістини для осмислення епістемологічних трансформацій у цифрову епоху. У класичній риторичній неоднозначність вважалася недоліком стилю, тоді як у феноменології ХХ століття вона стала умовою людського досвіду. Стаття стверджує, що в умовах постістини неоднозначність перетворюється на операційну логіку знання, визначаючи структуру реальності. Спираючись на теорію модальної влади Стіва Фуллера, яка трактує постістину як змагання внутрішньо послідовних дискурсів за встановлення меж немінучого, робота виявляє межі цього підходу: його неспроможність пояснити внутрішню амбівалентність дискурсів, де межа між фактом і вигадкою втрачає чіткість. Концепт *ambiguïté* постістини вводиться як епістемологічний режим, що акцентує нестабільність знання, де кожен дискурс поєднує необхідне з можливим. Актуальність дослідження зумовлена кризою традиційних епістемологічних категорій, спричиненою цифровими технологіями — *deepfake*, великими мовними моделями (LLM), алгоритмами персоналізації, — які фрагментують реальність, роблячи нестабільність її визначальною характеристикою. На відміну від фуллерівського розуміння постістини як конкуренції за модальну владу, *ambiguïté* підкреслює внутрішню невизначеність дискурсів, пропонуючи нову аналітичну перспективу. Наукова новизна полягає у створенні типології режимів модальної влади — платонівського (монополізація необхідного), фуллерівського (плюралізація можливого) та *ambiguïté* (нестабільність можливого), — яка систематизує логіки знання без історичної лінійності. Дослідження пропонує оригінальне трактування містифікації «Ботюля» (1999) як парадигматичного прояву *ambiguïté*, де фікція породжує продуктивне знання, а також аналіз цифрових технологій як генераторів внутрішньої амбівалентності дискурсів. Методологія синтезує феноменологічний підхід Мерло-Понті із теорією постістини для аналізу цифрових феноменів. Робота реконструює фуллерівське бачення модальної влади, критично оцінює його обмеження та пропонує *ambiguïté* як оптику, що виявляє нестабільність дискурсів. Мета — розробити концептуальну основу *ambiguïté* постістини, яка пояснює сучасні епістемологічні виклики та їхні філософські й етичні наслідки.

Ключові слова: *ambiguïté*, постістина, модальна влада, риторика, феноменологія, цифрові технології, епістемологія, амбівалентність.

Постановка проблеми та робоча гіпотеза. Ще наприкінці ХІХ століття Ніцше поставив під сумнів саму природу істини, описавши її як «рухому армію метафор... які після тривалого вжитку здаються людям усталеними, канонічними та обов'язковими» [Nietzsche, 1979, р. 84]. Ця ніцшеанська інтуїція про істину як риторичний конструкт знаходить своє продовження в сучасних дебатах. Зокрема, Стів Фуллер у «Post-Truth: Knowledge as a Power Game» пропонує провокативний тезис: постістина — це не деградація епістемології, а демократизація модальної влади [Fuller, 2018]. Нас цікавить той аспект його аналізу, який описує античну боротьбу між Платоном і софістами за контроль над «модальною владою» — здатністю визначати межі можливого в суспільстві, а отже, формувати саму тканину реальності. Ця боротьба виходить за межі естетики чи суто спекулятивної філософії — вона є політикою знання в її чистій формі. Якщо Платон прагнув обмежити доступ до діалектичних інструментів вузьким колом «філософів-царів», то софісти комерціалізували ці інструменти, пропонуючи їх будь-якому платоспроможному клієнту. Постістина, за Фуллером, стає кульмінацією цього софістичного проекту: в епоху цифрових технологій кожен отримує засоби не лише для артикуляції ідей, а й для творення версій реальності, що претендують на статус фактів. Особливо переконливою в цьому контексті є фуллерівська інтерпретація конфлікту між Платоном і драматургами. Драматурги

© Макаров О. О., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

загрожували не звичайною брехнею, а тим, що через риторичну майстерність робили видимим випадкове там, де мало панувати неминуче. Стабільність політичного ладу залежала від того, наскільки існуючий порядок видавався «неминучим», таким, що не може бути інакшим. Театр руйнував цю ілюзію не через нав'язування альтернативних версій істини, а через демонстрацію самої можливості інакшого. Це не естетика, а владна операція з перерозподілу модальної влади, де «знання – це сила, яка грає в гру» [Fuller, 2018, р. 45]. Фуллер простежує демократизацію цієї влади через три ключові етапи: софісти створюють ринок діалектичних навичок; протестантська Реформація через масову грамотність надає мільйонам інструменти для множинних тлумачень; цифрова епоха через кіберграмотність перетворює кожного на потенційного творця дискурсів. У цій перспективі постістина постає не як катастрофа, а як логічний розвиток процесу, що триває століттями, – від античної риторики до сучасної цифрової множинності.

Проте аналіз Фуллера, попри свою глибину, залишає поза увагою один суттєвий феномен. Він трактує постістину як арену, де множинні дискурси змагаються за домінування – кожен із них внутрішньо послідовний, але бореться з іншими за право визначати «факти». Але що стається, коли сама тканина дискурсу втрачає внутрішню цілісність? Коли проблема полягає не в різноманітті правд, а в тому, що кожна правда стає внутрішньо амбівалентною, нестійкою, такою, що одночасно проголошує й заперечує себе? Щоб ілюструвати це, звернімося до емпіричного прикладу, який виходить за рамки фуллерівської моделі. У 1999 році французький філософ Фредерік Пагт опублікував книгу «La Vie sexuelle d'Emmanuel Kant» від імені вигаданого мислителя Жана-Батіста Ботюля. Твір поєднував автентичні цитати з Канта з абсурдними тлумаченнями. Частина аудиторії сприйняла це як серйозне дослідження. Принципово те, що ця амбівалентність не була простою «помилкою», яку можна виправити перевіркою. Навіть після розкриття містифікації в 2010 році (коли Бернар-Анрі Леві процитував неіснуючого Ботюля у своїй книзі), залишалося питання: чи це «поганий» обман, чи «хороший» епістемологічний експеримент? Чи «Ботюль» справді стимулював інтерес до справжнього Канта? Тут постає не конкуренція між «версією Канта-А» і «версією Канта-Б», а ситуація, де кордон між фактом і фікцією є конститутивно хитким.

Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що сучасна епістемологічна ситуація вимагає осмислення того, що ми називаємо *ambiguïté* постістини – режиму, де кожна правда є внутрішньо амбівалентною, на відміну від фуллерівського плюралізму зовнішньо конкуруючих, але внутрішньо послідовних дискурсів. Ми припускаємо, що це не є простим ускладненням фуллерівської моделі, а якісно іншим епістемологічним режимом, який потребує власної концептуалізації, адже «амбівалентність – це фундаментальна структура досвіду, що не вміщується в бінарні опозиції» [Merleau-Ponty, 1945, р. 169].

Актуальність цього дослідження визначається кризою традиційних способів розрізнення факту і фікції. Фуллер переконливо показав, що ця опозиція – не онтологічна даність, а владна конструкція, яка слугує інструментом модальної влади: визначення того, що сприймається як «неминуче» чи «очевидне» [Fuller, 2018, р. 45]. Його модель постістини як арени, де конкурують множинні версії реальності, кожна з яких прагне статусу «необхідної», блискуче пояснює демократизацію знання в цифрову епоху. Проте ця модель не повною мірою охоплює специфіку сучасних цифрових феноменів, які вказують на новий вимір – *ambiguïté* постістини, де нестабільність стає не побічним ефектом, а операційною логікою знання.

Цифрові технології, такі як *deepfake*, великі мовні моделі (LLM) і алгоритми персоналізації, не просто розширюють плюралізм наративів, як передбачає Фуллер, а радикально фрагментують саму структуру реальності. *Deepfake*-технології роблять межу між оригіналом і копією принципово хиткою, ставлячи під сумнів саму можливість верифікації. Наприклад, відеоконтент у соціальних мережах, як-от реставрація історичного фільму чи віртуальна реконструкція літературного персонажа, може бути сприйнятий як «автентичний» чи «фейковий», але ця межа не є чіткою: кожен кадр несе в собі обидві

можливості одночасно. Питання вже не в тому, «чи це справжнє?», а в тому, «чи можливо однозначно визначити справжність?» [Crawford, 2021, p. 142]. Це не множинність версій, як у фуллерівській арені, а калейдоскоп, де межа між фактом і фікцією коливається всередині самого об'єкта сприйняття.

Подібну логіку демонструють великі мовні моделі, як-от GPT. Їхні так звані «галюцинації» – випадки, коли модель видає правдоподібні, але хибні твердження, – не є помилками, які можна усунути кращим навчанням. Вони відображають стохастичну природу моделей, що генерують текст без доступу до онтологічного «якоря» істини. Наприклад, якщо LLM створює опис вигаданого експерименту в історії науки, змішуючи реальні факти з абсурдними деталями, цей текст не є ні «правдою», ні «брехнею» в фуллерівському сенсі, де брехня – це риторична стратегія боротьби за модальну владу. Натомість він існує в зоні *ambiguïté*, де «правда» і «помилка» – це артефакти людської інтерпретації, а не властивості системи. Як зазначає феноменологічна традиція, «сприйняття не є ані чистою істиною, ані чистою ілюзією, а полем напруги між ними» [Merleau-Ponty, 1945, p. 12].

Алгоритми персоналізації соціальних мереж, як-от у YouTube чи Instagram, ще більше загострюють цю динаміку. Вони не пропонують множинність «правд», як у Фуллера, а створюють індивідуалізовані реальності, де «факти» для кожного користувача є унікальними. Наприклад, стрічка одного користувача може поєднувати наукові відео про космологію з псевдонауковими теоріями про «плоску Землю», формуючи персоналізовану «реальність», яка не є ні «правдивою», ні «хибною», а амбівалентною: «Фактична істина не є більш самоочевидною, ніж думка, і це, можливо, одна з причин, чому носіям думок відносно легко дискредитувати фактичну істину як «просто ще одну думку». Фактичні свідчення... встановлюються очевидцями і залежать від свідчень... і вони існують лише тією мірою, якою про них говорять» [Arendt, 2006, p. 239]. Це не конкуренція дискурсів, а їхня фрагментація, де кожен наратив є внутрішньо нестійким, контамінованим власним запереченням. Як зазначає Жак Дерріда, «значення ніколи не фіксується, воно завжди відтерміновується в грі відмінностей» [Derrida, 1976, p. 70]. У цифровому контексті ця гра відмінностей стає не лише семіотичною, а й епістемологічною, створюючи поле, де виникає необхідність осмислення *ambiguïté* постістини як якісно нового режиму, що доповнює фуллерівську модель. Якщо Фуллер описує постістину як демократизацію права на творення версій реальності, *ambiguïté* виявляє сліпу пляму його аналізу: внутрішню нестабільність цих версій, де кожен дискурс є «і правдою, і фікцією» одночасно. Це не тимчасовий збій цифрових систем, а їхня операційна логіка, яка вимагає нової епістемологічної рамки. *Ambiguïté* постістини, як ми покажемо, не є кризою знання, а його новим горизонтом, де «знання – це не володіння істиною, а рух у полі невизначеності» [Merleau-Ponty, 1945, p. 334].

Наукова новизна цього дослідження полягає в розробці концептуальної рамки *ambiguïté* постістини як специфічного епістемологічного режиму, що доповнює фуллерівську модель постістини, розкриваючи її сліпу пляму – внутрішню амбівалентність дискурсів. На відміну від наявних критик Фуллера, які зосереджуються на його «анти-експертності» чи релятивізмі [Enroth, 2021], ми пропонуємо імманентну критику, що виявляє межі його підходу: якщо Фуллер бачить постістину як арену, де конкурують внутрішньо послідовні версії реальності, ми акцентуємо на нестабільності всередині кожного дискурсу, де факт і фікція, необхідне й можливе контамінують одне одного. Ця амбівалентність, як зазначає феноменологічна традиція, є «не дефектом сприйняття, а його фундаментальною умовою» [Merleau-Ponty, 1945, p. 12]. Запропонована типологія трьох режимів модальної влади – платонівського, фуллерівського та *ambiguïté* – становить оригінальний аналітичний інструмент. Вона структурує не історичну еволюцію, а співіснуючі логіки знання, уникаючи темпоральної лінійності «від Платона через Фуллера до *ambiguïté*». Платонівський режим монополізує необхідне, приховуючи конструйованість реальності; фуллерівський плоралізує можливе, перетворюючи знання на поле боротьби

за гегемонію дискурсів; *ambiguïté* виявляє нестабільність можливого, де кожен дискурс є калейдоскопом, що поєднує ствердження й заперечення. Ця типологія дає змогу не лише уточнити межі фуллерівської моделі, а й запропонувати нову оптику для аналізу цифрових феноменів.

Аналіз містифікації «Ботюля» як емпіричного кейсу є новаторським, оскільки ми інтерпретуємо її не як літературний жарт, а як парадигматичний прояв *ambiguïté* постістини. На відміну від тривалих амбівалентних феноменів, як-от псевдонаукові інтерпретації в цифрових архівах (наприклад, змішування автентичних текстів із AI-генерованими стилізаціями), «Ботюль» є розкритою містифікацією. Саме це робить його аналітично цінним: розкриття дозволяє побачити структуру *ambiguïté* «ззовні», коли амбівалентність стає видимим об'єктом аналізу. Фредерік Пагт створив «Ботюля» як «автора» і текст, що поєднував реальні цитати Канта з абсурдними тлумаченнями, викликаючи в аудиторії коливання між сприйняттям його як серйозного дослідження й пародії. Навіть після розкриття містифікація не втратила продуктивності: вона стимулювала перечитування Канта, демонструючи, що «правда може народжуватися з брехні не попри, а через її амбівалентність» [Derrida, 1976, p. 70]. Відтак, «Ботюль» ілюструє *ambiguïté* не як проблему, а як епістемологічну стратегію, що відкриває нові горизонти для філософування.

Методологія дослідження спирається на синтез феноменологічного концепту *ambiguïté* з теорією постістини та модальної влади Фуллера для осмислення цифрових технологій як генераторів нової епістемологічної реальності. Хоча застосування феноменології до цифрових феноменів не є безпрецедентним, унікальність цього підходу полягає в концептуальній зв'язці, що дозволяє розкрити в постістині не лише кризу традиційного розрізнення факту й фікції, а й глибоку трансформацію способів творення реальності. Технологічно опосередкована неоднозначність досвіду стає не просто викликом, а інструментом, що переструктурує саму тканину знання: «сприйняття є полем напруги, де межа між істиною та ілюзією завжди хитка» [Merleau-Ponty, 1945, p. 12]. Ця зв'язка дає змогу побачити цифрову епоху не як арену конкуренції дискурсів, як у Фуллера, а як калейдоскоп, де кожен дискурс є внутрішньо амбівалентним, контамінуючи необхідне можливим.

Мета дослідження полягає в розробці концептуальної рамки *ambiguïté* постістини й демонстрації її аналітичної продуктивності через осмислення емпіричних кейсів. Дослідження розгортається через кілька взаємопов'язаних завдань. По-перше, ми реконструюємо фуллерівську концепцію модальної влади, що трактує знання як гру за визначення «неминучого» [Fuller, 2018, p. 45], і виявляємо її межі, зокрема нездатність схопити внутрішню нестабільність дискурсів. Далі ми пропонуємо типологію трьох режимів модальної влади – платонівського, фуллерівського та *ambiguïté* – як аналітичний інструмент, що підкреслює структурну відмінність *ambiguïté* від плюралізму, де конкуренція поступається місцем контамінації. У центрі аналізу стоїть містифікація «Ботюля» як парадигматичний кейс, що ілюструє, як амбівалентність між фактом і фікцією може породжувати знання. Ми також досліджуємо цифрові технології, такі як *deepfake* і великі мовні моделі, як генератори *ambiguïté*, що роблять нестабільність операційною логікою реальності. Нарешті, ми окреслюємо етичні імплікації й організацію знання в режимі *ambiguïté*, де епістемологічна практика стає навігацією в полі невизначеності, а не боротьбою за гегемонію.

Ступінь розробленості. Фуллерівська концепція постістини, сформульована в контексті соціальної епістемології та досліджень науки і технологій (STS), пропонує радикальний погляд на знання як на гру модальної влади. Його підхід перегукується з ідеями Бруно Латура про конструювання наукових фактів, де знання є результатом соціальних практик [Latour, 1987, p. 99], але Фуллер іде далі, наголошуючи на владному вимірі цього процесу. Критика його концепції розгортається в кількох напрямках. Дехто, як Аласдер МакІнтайр і Майкл Лінч, трактує постістину як загрозу раціональності,

звинувачуючи її в підриві епістемологічних стандартів [MacIntyre, 2006, p. 54]. Представники STS критикують Фуллера за надмірний релятивізм, стверджуючи, що він недооцінює роль експертного знання [Sismondo, 2017, p. 12]. Натомість квір-теоретики, як Джек Галберстам, вбачають у постістині потенціал для маргіналізованих голосів, що кидають виклик домінуючим дискурсам [Halberstam, 2011, p. 89]. Однак жодна з цих критик не звертається до внутрішньої амбівалентності дискурсів, яку ми пропонуємо осмислити через концепт *ambiguïté*.

Концепт *ambiguïté* має глибоку філософську генеалогію. У Мерло-Понті він описує структуру досвіду, що вислизає з бінарних опозицій, де «світ є не об'єктом, а полем напруги, що завжди залишається відкритим» [Merleau-Ponty, 1945, p. 334]. Жак Дерріда через *undecidability* розвиває подібну ідею, показуючи, як значення відтерміновується в грі відмінностей, ніколи не фіксуючись остаточно [Derrida, 1976, p. 70]. Хоча ці концепти застосовувалися в постмодерністських дебатах про кризу репрезентації, їхній зв'язок із фуллерівською проблематикою модальної влади залишається неосмисленим. Наше дослідження заповнює цю прогалину, пропонуючи синтез, який дозволяє розкрити *ambiguïté* як новий вимір постістини.

Містифікацію «Ботюля» досі тлумачили переважно як інтелектуальну симуляцію філософування. Попри часткове прояснення її механіки (фіктивна біографія, «архіви», «конференції»), залишається неартикульованою її епістемологічна функція – демонстрація конститутивної нестійкості межі між фактичним і вигаданим. Ми пропонуємо нове прочитання, інтерпретуючи «Ботюля» не як курйоз, а як *парадигматичний прояв ambiguïté постістини*, де межа між фактом і фікцією є конститутивно хиткою. На відміну від тривалих амбівалентних феноменів, як-от АІ-генеровані інтерпретації літературних текстів (наприклад, стилізації Гамлета), «Ботюль» є розкритою містифікацією, що дає змогу аналізувати *ambiguïté* «зовні», виявляючи її продуктивність для філософування.

У концепції Фуллера постістина постає не як втрата істини, а як визнання її залежності від владних відносин. Платон, за Фуллером, блискуче розумів цю динаміку, створюючи те, що в історії філософії називають *doctrine of double truth*: еліти володіли знанням про те, як формувати уявлення про неминуче й випадкове, тоді як маси сприймали існуючий порядок як «природний», такий, що «не може бути інакшим» [Fuller, 2018, p. 45]. Ключове прозріння Фуллера полягає в модальній природі різниці між фактом і фікцією: факт – це те, що сприймається як неминуче, як те, що «не може бути інакшим»; фікція – це те, що видається неможливим, відкинутим за межі «реального» світу.

Драматурги в античному контексті загрожували платонівському порядку не брехнею, а риторичною майстерністю, що робила альтернативні реальності переконливими, наближаючи їх до статусу «можливих». Це руйнувало ілюзію неминучості, ставлячи під сумнів стабільність політичного устрою. Фуллер розгортає цю логіку в історичній перспективі, простежуючи демократизацію модальної влади. Софісти створили ринок діалектичних навичок, де кожен платоспроможний клієнт міг навчитися формувати аргументи за чи проти будь-якої тези. Протестантська Реформація через масову грамотність надала мільйонам можливість самостійно тлумачити священні тексти, розширюючи доступ до інтерпретації. Цифрова революція завершила цей процес, озброївши кожного користувача соціальних мереж інструментами для творення й поширення власних версій реальності в глобальному масштабі. У цій перспективі постістина є не деградацією, а кульмінацією радикальної демократизації епістемології [Fuller, 2018, p. 45].

Фуллерівська модель передбачає два режими модальної влади, інтегровані в наративну структуру. Платонівський режим мінімізує можливе, змушуючи сприймати існуюче як неминуче, а альтернативи – як неможливі, приховуючи конструйованість порядку. Режим постістини, навпаки, плюралізує можливе, створюючи арену, де численні версії реальності змагаються за статус неминучого. Стратегія цього режиму полягає в демократизації доступу до інструментів формування дискурсів, де перемагає не

найістинніший, а найпереконливіший, той, хто здатен мобілізувати найбільшу аудиторію. Однак ця модель не враховує внутрішньої нестабільності самих дискурсів, яку ми пропонуємо осмислити через *ambiguïté*.

Ambiguïté як філософська оптика: від плюралізму до нестабільності. Фуллерівська модель постістини, попри свою аналітичну силу, залишається в межах логіки множинності, де знання – це арена, на якій конкурують чітко окреслені «версії реальності» [Fuller, 2018, p. 45]. *Ambiguïté* вносить якісно інший вимір, виявляючи не множинність окремих світів, а конститутивну нестабільність кожного з них. Проблема не в тому, що існує багато драматургів із різними сценаріями, а в тому, що кожен сценарій є внутрішньо суперечливим: кожна сцена допускає протилежні прочитання, кожен персонаж несе в собі власне заперечення, кожне твердження одночасно стверджує і підважує себе. Як зазначає феноменологічна традиція, світ – це не те, що я думаю, а «те, що я переживаю» (проживаю). Я відкритий до світу, «я не сумніваюся, що спілкуюся з ним, але я не володію ним; він є невичерпним» [Merleau-Ponty, 2002].

Ambiguïté – це не тільки риторичний прийом чи логічна стратегія, а філософська оптика, що розкриває те, що залишається невидимим у фуллерівській перспективі. Якщо Фуллер пропонує бінокль для спостереження за боротьбою наративів на арені постістини, то *ambiguïté* діє як рентген, що виявляє внутрішні розломи кожного дискурсу. У термінах модальної логіки Фуллер описує перехід від платонівської монополії на необхідне до постістини як конкуренції можливостей. *Ambiguïté* натомість вказує на колапс різниці між необхідним і можливим – не через їхню рівність, а через взаємну контамінацію, де те, що здається немінучим, виявляється можливим, а можливе претендує на статус необхідного. Ця нестабільність не є тимчасовим збоєм, який можна подолати кращою аргументацією, а становить саму структуру сучасного знання, де «значення ніколи не фіксується, а відтерміновується в грі відмінностей» [Derrida, 1976, p. 70]. Через призму *ambiguïté* постістина постає не як арена конкуренції, а як калейдоскоп, де кожен дискурс розпадається і складається заново, а межі між фактом і фікцією стають зонами невизначеності.

Емпіричний приклад ілюструє цю динаміку. У фуллерівській логіці deepfake – це альтернативна версія події, яка змагається з «оригіналом» за довіру аудиторії: є відео-А (автентичне) і відео-Б (фейкове), і вони борються за статус «необхідного». Проте *ambiguïté* показує інший вимір: із поширенням технологій deepfake кожне відео несе в собі подвійну можливість – бути одночасно справжнім і фейковим. Питання не в тому, «справжнє це чи фейкове», а в тому, що кожне відео є потенційно обома. Межа між фактом і фікцією лежить не між двома типами контенту, а «всередині кожного, створюючи не плюралізм версій, а амбівалентність самої структури реальності» [Floridi, 2023, p. 112].

Ця перспектива уможливає артикуляцію трьох конфігурацій модальної гегемонії, вплетених у наративну тканину, що трансцендує лінійність темпоральності. У платонівському реєстрі епістемологічна практика функціонує через редукцію потенційності: наявний космос постає як онтологічна необхідність, тоді як альтернативні горизонти маніфестуються як апоретичні, затуляючи контингентність буття. Фуллерівська парадигма пост-істини множить потенційне, конститууючи простір, де гетерогенні версії дійсності конкурують за привілей онтологічної необхідності, а владна стратегія полягає в демократизації доступу до апаратів дискурсивного виробництва. Натомість *ambiguïté постістини* виявляє нестабільність можливого, де кожен дискурс є внутрішньо амбівалентним, а різниця між необхідним і можливим постійно коливається. Тут стратегія – якщо вона взагалі можлива – полягає не в утвердженні чи конкуренції, а в утриманні напруги невизначеності, де знання стає «рухом у полі невизначеності» [Merleau-Ponty, 1945, p. 334]. *Ambiguïté* не є кризою чи ускладненням фуллерівської моделі, а якісно іншим епістемологічним режимом, що зсуває фокус із горизонтальної боротьби між наративами до вертикального розлому всередині кожного з них. Якщо у Фуллера питання звучить як «який дискурс переможе?», то в *ambiguïté* – «чи може дискурс залишатися стабільним?»

Кейс «Ботюля»: *ambiguïté* як епістемологічна стратегія. У книзі «La Vie sexuelle d'Emmanuel Kant» псевдоакадемічний стиль, поєднання реальних цитат з абсурдними тлумаченнями й іронічними алюзіями створюють текст, що коливається між серйозним дослідженням і пародією. У 2010 році містифікація набула розголосу, коли Бернар-Анрі Леві процитував вигаданого Ботюля як реального мислителя у своїй книзі *De la guerre en philosophie*, викликавши дебати в медіа. Проте навіть після розкриття обману «Ботюль» не втратив продуктивності: його цитували на семінарах, він стимулював перечитування Канта. Цей кейс вислизає з фуллерівської логіки, де містифікація була б лише одним із конкуруючих наративів – «правдою-Б» проти «правди-А» про Канта. У Фуллера «Ботюль» був би софістичним маневром, спрямованим на боротьбу за модальну владу, щоб переконати аудиторію в «необхідності» вигаданого наративу. Натомість *ambiguïté* виявляє інший вимір: текст Ботюля не є чіткою версією реальності, а внутрішньо нестабільним дискурсом, де факт і фікція контамінують одне одного, створюючи продуктивну невизначеність. Ця амбівалентність розгортається на кількох рівнях – текстуальному, інтерпретаційному та дискурсивному, – демонструючи, як містифікація стає не обманом, а епістемологічною стратегією, що відкриває нові горизонти для осмислення знання в цифрову епоху.

Онтологічна *ambiguïté*: існування без існування. Жан-Батіст Ботюль не існує як історична особа, але його «дослідження» породило реальні ефекти в академічному й культурному просторі. Після публікації книги її сприйняли як авангардну інтерпретацію Канта. А після розкриття містифікації (Le Point, 2010) Ботюль залишився агентом дискурсу: асоціація «Друзі Ботюля» видає нові тексти, а його ідеї цитуються в жартівливих і серйозних дискусіях про Просвітництво. У термінах модальної логіки, Ботюль – це «майже можливий» світ, який проникає в «майже необхідний» канонічний наратив про Канта, контамінуючи його. Його онтологічний статус не-реальний, але й не-нереальний: він не просто «фейк», а каталізатор, що стимулював інтерес до справжнього Канта. *Ambiguïté* тут полягає не в множинності світів (як у Фуллера), а в коливанні між буттям і небуттям усередині одного дискурсу, де вигадка породжує реальні ефекти, а реальність – вигадку.

Епістемологічна *ambiguïté*: фікція як шлях до істини. Містифікація Ботюля функціонує як епістемологічний експеримент: абсурдні тези про «сексуальне життя Канта» змушують читачів звертатися до первинних джерел, щоб спростувати чи перевірити їх. Наприклад, теза про «цвіркунів у голові» як еротичну метафору спонукає перечитати Кантову антропологію чи листи, шукаючи підтвердження чи заперечення. У фуллерівській логіці це була б риторична гра за владу: софістичний трюк, де «фейк» конкурує з «фактом» за гегемонію. Але *ambiguïté* йде далі: брехня тут не протистоїть істині, а стає інструментом її продукування. Верифікація (перевірка Канта) не скасовує невизначеність, а посилює її: чи «Ботюль» – це помилка, якої Леві мав уникнути, чи геніальний хак, що змусив переосмислити Кантову етику? Епістемологія стає амбівалентною, бо знання виникає не попри обман, а через нього, роблячи істину процесом, а не фіксованим результатом.

Риторична *ambiguïté*: стиль як пастка. Текст Пагта майстерно імітує академічний стиль: цитати з Канта, філологічні примітки, німецькі терміни – усе це створює ілюзію серйозності. Але абсурдні елементи – «часи Марії Шарлоти» як вигаданий код чи «каплі мозку» як псевдометафора – розривають цю ілюзію. Риторика Ботюля не просто обманує, а створює зону невизначеності, де стиль одночасно стверджує і заперечує власну серйозність. У фуллерівській перспективі риторика – це інструмент плюралізації, де один наратив бореться з іншим. Але тут риторика сама стає амбівалентною: кожне речення може бути і аргументом, і жартом, і жодна інтерпретація не стабілізує текст. Ця нестабільність – не риторичний прийом, а структура, що утримує напругу між серйозним і абсурдним.

Етична *ambiguïté*: провокація чи маніпуляція? Етичний вимір містифікації Ботюля ставить питання: чи Пагт маніпулював академічною довірою, чи створив педагогічну провокацію, що змусила аудиторію мислити критично? Леві, після розкриття симуляції,

визнав помилку, але захищав «Ботноля» як «цікаву ідею», що стимулювала дебати. Чи це «погана» містифікація, що підриває авторитет філософії, чи «хороша» гра, що розкриває вразливість епістемологічних систем? У фуллерівській логіці це була б софістична стратегія за модальну владу – спроба переконати в «майже можливому». Але *ambiguïté* робить етику нестабільною: критерії оцінки (добро / зло, правда / обман) самі коливаються. Пагт не пропонує моральної відповіді, а утримує напругу: обман стає етичним експериментом, де амбівалентність – не перешкода, а продуктивна умова мислення.

Цифрові технології як генератори ambiguïté. Цифрові технології – від deepfake до великих мовних моделей (LLM) і алгоритмів рекомендацій у соціальних мережах – не просто розширюють фуллерівську демократизацію модальної влади, а радикально змінюють саму структуру епістемології, перетворюючи *ambiguïté* на операційну логіку знання. Великі мовні моделі, такі як GPT, демонструють *ambiguïté* не як побічний ефект, а як операційну логіку. У фуллерівській перспективі LLM були б інструментами демократизації модальної влади: кожен може генерувати тексти, що претендують на статус «майже необхідного» – від новин до наукових статей. Але специфіка LLM, як-от їхня стохастична природа, виводить їх за межі цієї моделі. Так звані «галюцинації» – коли модель видає неправдиві, але правдоподібні твердження, – не є помилками в класичному сенсі, які можна виправити кращим навчанням. Це прояв *ambiguïté*: модель генерує «майже можливе» без онтологічного якоря, де «істина» чи «брехня» – це артефакти людської інтерпретації, а не властивості самої системи. Наприклад, якщо LLM генерує текст про історичну подію, змішуючи реальні факти з вигаданими деталями (скажімо, «Наполеон використовував телеграф у 1815 році»), цей текст не є ні «правдою», ні «брехнею» у фуллерівському сенсі. Він існує в зоні невизначеності, де кожне твердження є одночасно правдоподібним і сумнівним. *Ambiguïté* виникає там, де світ не є об'єктом, а полем напруги. У LLM це поле напруги створюється стохастичним передбаченням: модель не «знає» і не «обманює», а генерує ймовірності, які коливаються між фактом і фікцією. У фуллерівській логіці «галюцинація» була б риторичною стратегією за владу; у *ambiguïté* вона – не стратегія, а структура, де знання саме по собі є амбівалентним. Ця нестабільність не вирішується верифікацією, бо сама природа моделі – продукувати тексти, що контамінують необхідне можливим.

Алгоритми рекомендацій у соціальних мережах, таких як TikTok чи YouTube, не просто множать наративи, як у фуллерівській постістині, а фрагментують саму структуру реальності, створюючи персоналізовані зони *ambiguïté*. У Фуллера соцмережі – це знов поле, де користувачі борються за гегемонію своїх «майже можливих» світів, мобілізуючи лайки, поширення чи коментарі. Але алгоритми рекомендацій діють інакше: вони не пропонують «правду-А» чи «правду-Б», а генерують індивідуалізовану реальність для кожного користувача, де межа між фактом і фікцією коливається залежно від даних профілю, історії переглядів і кліків. Наприклад, користувач TikTok може бачити стрічку, де змішуються документальні відео про зміну клімату, конспірологічні теорії про «хімічні сліди» і меми про екологічний апокаліпсис. Ці «наративи» не конкурують у фуллерівському сенсі, бо не мають чіткої межі: кожне відео є «і фактом, і фікцією», залежно від того, як алгоритм формує сприйняття. Як зазначає Кейт Кроуфорд: правда – це не те, що верифікується, а те, що резонує з поведінкою користувача [Crawford, 2021, p. 112]. *Ambiguïté* тут – не побічний ефект, а функціональність: алгоритми утримують напругу між різними версіями реальності, роблячи їх нероздільними. У термінах Мерло-Понті, це «тіло сприйняття», перенесене в цифрове: реальність не фіксується, а коливається в полі невизначеності, де кожен «факт» містить своє заперечення.

Критично важливо зрозуміти, що *ambiguïté* в цифрових технологіях – це не дефект, який можна усунути, а їхня операційна логіка. Deepfake не прагне «обдурити», а створює зону, де автентичність є амбівалентною. LLM не «поміляються», а генерують тексти, де істина й помилка контамінують одна одну. Алгоритми рекомендацій не «спотворюють»

реальність, а фрагментують її в індивідуалізовані калейдоскопи, де кожен фрагмент є «і правдою, і фікцією». У фуллерівській постістині технології – інструменти для плюралізації можливого, де кожен може бути драматургом. У *ambiguïté* постістині технології – генератори нестабільності, де сам сценарій є внутрішньо роздвоєним.

Ця функціональність резонує з феноменологічною оптикою Мерло-Понті: *ambiguïté* – це не проблема, яку потрібно розв'язати, а умова існування в світі, де ми ніколи не досягаємо чистої істини чи чистої фальші. У цифровому контексті це означає, що ШІ чи алгоритми «розуміють» без розуміння, продукуючи знання без онтологічного якоря. *Ambiguïté* постістини – це калейдоскоп, де кожен наратив розпадається на фрагменти, що одночасно стверджують і заперечують себе. Питання не в тому, «який світ перемаже?», а в тому, «чи може світ залишатися стабільним?» Цифрові технології відповідають: ні, стабільність – це ілюзія, а *ambiguïté* – нова норма.

Висновки: *Ambiguïté* як нова норма. Фуллерівська концепція постістини відкрила новий погляд на знання як на гру модальної влади, де істина – це не онтологічна даність, а ефект риторичної боротьби за визначення «майже необхідного». Його модель блискуче пояснює демократизацію епістемології: від платонівської монополії на необхідне через софістичну комерціалізацію діалектики та протестантську грамотність до цифрової епохи, де кожен може конструювати власні «майже можливі» світи. Проте сучасні цифрові феномени виявляють межі цієї моделі. Вони вказують на новий вимір постістини, який ми називаємо *ambiguïté*: не просто множинність конкуруючих наративів, а їхня внутрішня нестабільність, де кожен наратив є амбівалентним, контамінуючи факт фікцією, необхідне можливим. *Ambiguïté* не скасовує фуллерівську постістину, а доповнює її, розкриваючи феномен, що стає видимим у цифровій епосі через технології, які генерують знання як поле напруги, а не арену конкуренції. *Ambiguïté* як епістемологічна норма відкриває шлях до посттерменевтичного мислення, яке не прагне «розуміння попри нерозуміння», а працює з невизначеністю як продуктивною умовою. У фуллерівській постістині філософія – це риторична гра за владу над можливим, де мета – переконати в «майже необхідності» свого наративу. У *ambiguïté* постістини філософія стає практикою навігації в калейдоскопі, де кожен наратив є амбівалентним, а мета – не стабілізація, а рух у полі нестабільності. У фуллерівській логіці ми намагалися б обрати «правильну» інтерпретацію (скажімо, Шекспіра через академічний коментар проти AI-генерованої версії). У *ambiguïté* ми визнаємо, що обидва тексти амбівалентні: академічний коментар несе суб'єктивність, а AI-версія – правдоподібність без онтологічного якоря. Посттерменевтичне мислення не шукає «істини» за межами цієї напруги, а працює з нею: читач учить інтерпретувати, перевіряти, порівнювати, приймаючи незавершеність як норму.

REFERENCES

- Arendt, H. (2006). *Truth and Politics*. In *Between Past and Future*. Penguin Books.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. University of Michigan Press.
- Botul, J.-B. (1999). *La Vie sexuelle d'Emmanuel Kant* (Présentation, traduction et notes de Frédéric Pagès). Mille et une nuits.
- Crawford, K. (2021). *Atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300209570>
- de Zeeuw, D. (2024). Post-truth conspiracism and the pseudo-public sphere. *Frontiers in Communication*, 9, Article 1384363. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2024.1384363>
- Derrida, J. (1976). *Of grammatology* (G. C. Spivak, Trans.). Johns Hopkins University Press.
- Engel, P. (2021). Post-truth is an assertion crisis. *Revue internationale de philosophie*, 75(295), 7–28. <https://doi.org/10.3917/rip.295.0007>
- Enroth, H. (2021). Crisis of authority: The truth of post-truth. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 36: 179–195. <https://doi.org/10.1007/s10767-021-09415-6>.
- Feenberg, A. (2023). *The ruthless critique of everything existing: Nature and revolution in Marcuse's philosophy of praxis*. Verso.

- Floridi, L. (2023). *The ethics of artificial intelligence: Principles, challenges, and opportunities*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192840307.001.0001>
- Fuller, S. (2018). *Post-truth: Knowledge as a power game*. Bloomsbury Academic.
- Halberstam, J. (2011). *The queer art of failure*. Duke University Press.
- Kondratyuk-Antonova, T., Lytvyn, T., Boyko, S., Halushchak, M., & Kostenko, D. (2025). Post-truth philosophy and truth analysis in the era of disinformation and fake news. *Studies in Media and Communication*, 13(1), 1–12. <https://doi.org/10.11114/smc.v13i1.7480>
- Latour, B. (1987). *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Harvard University Press.
- Lyotard, J.-F. (1988). *The differend: Phrases in dispute*. University of Minnesota Press.
- MacIntyre, A. (2006). *The tasks of philosophy: Selected essays, volume 1*. Cambridge University Press.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. Gallimard.
- Merleau-Ponty, M. (2002). *Phenomenology of Perception* (C. Smith, Trans.). Routledge Classics. (p. xviii-xix).
- Nietzsche, F. (1979). On Truth and Lies in a Non-Moral Sense. In D. Breazeale (Trans. & Ed.), *Philosophy and Truth: Selections from Nietzsche's Notebooks of the Early 1870's*. Humanities Press.
- Nouvel Observateur. (2010). BHL en flagrant délire : l'affaire Botul. <https://www.nouvelobs.com/essais/20100208.BIB4886/bhl-en-flagrant-delire-l-affaire-botul.html>
- Sismondo, S. (2017). Post-truth? *Social Studies of Science*, 47, 1 (February 2017), 3-6.
- Vattimo, G. (1988). *The end of modernity: Nihilism and hermeneutics in postmodern culture*. Johns Hopkins University Press.

Макаров Олександр Олександрович

аспірант, ННІ філософії, культурології, політології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна
E-mail: a.a.makarov93@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0014-7531>

Стаття надійшла до редакції 19.07.2025

Стаття рекомендована до друку 15.10.2025

Переглянуто 12.09.2025

Опубліковано 24.11.2025

THE AMBIGUITY OF POST-TRUTH: FROM MODAL POWER TO THE INSTABILITY OF THE POSSIBLE

Makarov Oleksandr O.

PhD Student, Educational and Scientific Institute Philosophy, Cultural Studies, Political Science
V. N. Karazin Kharkiv National University
4, Maidan Svobody, Kharkiv, Ukraine
E-mail: a.a.makarov93@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0014-7531>

ABSTRACT

The study develops a conceptual framework of post-truth ambiguity to make sense of epistemological transformations in the digital age. In classical rhetoric, ambiguity was considered a stylistic flaw, whereas in 20th-century phenomenology it became a condition of human experience. The article argues that under the conditions of post-truth, ambiguity is transformed into an operational logic of knowledge, defining the structure of reality. Drawing on Steve Fuller's theory of modal power, which interprets post-truth as a competition between internally consistent discourses to establish the boundaries of the necessary, the work reveals the limits of this approach: its inability to explain the internal ambivalence of discourses where the boundary between fact and fiction loses its clarity. The concept of

post-truth ambiguity is introduced as an epistemological regime that emphasizes the instability of knowledge, where every discourse combines the necessary with the possible. The relevance of the study is driven by the crisis of traditional epistemological categories, caused by digital technologies – deepfakes, large language models (LLMs), personalization algorithms – which fragment reality, making instability its defining characteristic. In contrast to Fuller's understanding of post-truth as a competition for modal power, ambiguity emphasizes the internal indeterminacy of discourses, offering a new analytical perspective. The scientific novelty lies in creating a typology of modal power regimes – Platonic (monopolization of the necessary), Fullarian (pluralization of the possible), and ambiguity (instability of the possible) – which systematizes the logics of knowledge without historical linearity. The study offers an original interpretation of the «Botul» hoax (1999) as a paradigmatic manifestation of ambiguity, where fiction generates productive knowledge, as well as an analysis of digital technologies as generators of internal ambivalence within discourses. The methodology synthesizes Merleau-Ponty's phenomenological approach with post-truth theory to analyze digital phenomena. The work reconstructs Fuller's vision of modal power, critically assesses its limitations, and proposes ambiguity as an optic that reveals the instability of discourses. The goal is to develop a conceptual foundation of post-truth ambiguity that explains contemporary epistemological challenges and their philosophical and ethical consequences.

Keywords: *ambiguity, post-truth, modal power, rhetoric, phenomenology, digital technologies, epistemology, ambivalence.*

The article was received by the editors 19.07.2025

The article is recommended for printing 15.10.2025

The article was revised 12.09.2025

This article published 24.11.2025

Як цитувати: Макаров, О. (2025). АМБІГУІТЕ ПОСТПІСТИНИ: ВІД МОДАЛЬНОЇ ВЛАДИ ДО НЕСТАБІЛЬНОСТІ МОЖЛИВОГО. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (73), 130-140. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-11>

In cites: Makarov, O. (2025). THE AMBIGUITY OF POST-TRUTH: FROM MODAL POWER TO THE INSTABILITY OF THE POSSIBLE. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (73), 130-140. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-11> [In Ukrainian]